

УДК 327.5:327.7:339.7:339.9:342.2:342.4:342.5:352/354:355/359
JEL: F52; F59; F62; F69
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-5-108-126>

ЗАКОРДОННА ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЙ І ДЕРЖАВНИХ ПРОГРАМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

©2025 ХАУСТОВА В. Є., ТРУШКІНА Н. В., ПРОНОЗА П. В.

УДК 327.5:327.7:339.7:339.9:342.2:342.4:342.5:352/354:355/359
JEL: F52; F59; F62; F69

Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В., Проноза П. В. Закордонна практика реалізації стратегій і державних програм забезпечення національної безпеки

Глобальний світ і міжнародний порядок змінюються та знаходяться на важливому переломному етапі розвитку. Це відбувається внаслідок впливу викликів і ризиків, пов'язаних зі змінами європейської та міжнародної безпекової політики, а також геополітичного середовища в умовах зовнішніх загроз. У зв'язку з цим країни світу мають переосмислювати свої підходи до забезпечення обороноздатності, національної безпеки, резильєнтності та стабільності розвитку економіки та суспільства в цілому. З огляду на це, мета даної статті полягає в аналізі та узагальненні закордонної практики реалізації стратегій і державних програм забезпечення національної безпеки задля її імплементації та адаптації в умовах війни та повоєнної відбудови України. У статті досліджено стратегічні документи та державні політики у сфері національної безпеки та оборони США, Японії, Ізраїлю, Великої Британії, Польщі, Німеччини, Франції, Естонії, Латвії, Чеської Республіки, Іспанії, Італії, Румунії та Республіки Молдова. Доведено, що при стратегічному управлінні національною безпекою кожна країна має свої особливості та відмінності, які варто враховувати при розробленні державної політики у сфері оборони та безпеки. Однак усім обстеженим країнам притаманний однаковий стратегічний підхід до забезпечення національної безпеки, який полягає у «стиранні» межі між внутрішньою та зовнішньою політикою держави як проєкцію сили та впливу в глобальному вимірі; активізації діяльності альянсів і партнерств в усьому світі як найважливіших стратегічних активів і незамінних структур, які забезпечують міжнародний мир і стабільність; визнанні Китаю найбільшим геополітичним викликом для переважної більшості країн; визнанні росії постійною загрозою міжнародній та європейській безпеці; збереженні й розширенні міжнародної співпраці; збільшенні частки витрат на оборону в обсязі ВВП країн. Проведений аналіз дає підстави зазначити, що в Україні потрібно розробити Стратегію забезпечення національної безпеки України та рекомендації щодо вдосконалення державної політики забезпечення національної безпеки України в повоєнний період з урахуванням кращих світових практик.

Ключові слова: національна безпека, міжнародна безпека, європейська безпека, обороноздатність, стратегія, концепція, доктрина, державна програма, державна політика, нормативно-правове забезпечення, зовнішні загрози, виклики, ризик, кризова ситуація, управління ризиками, закордонний досвід, імплементація, результативність, ефективність.

Табл.: 3. Бібл.: 60.

Хаустова Вікторія Євгенівна – доктор економічних наук, професор, директор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: v.khaust@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5895-9287>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/629132>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216123094>

Трушкіна Наталія Валеріївна – кандидат економічних наук, член-кореспондент АЕН України, старший науковий співробітник сектора промислової політики та інноваційного розвитку відділу промислової політики та енергетичної безпеки, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: trushkina@nas.gov.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6741-7738>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/894686>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210808778>

Проноза Павло Володимирович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів і кредиту, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: ppv@hneu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8130-4564>

UDC 327.5:327.7:339.7:339.9:342.2:342.4:342.5:352/354:355/359
JEL: F52; F59; F62; F69

Khaustova V. Ye., Trushkina N. V., Pronoz P. V. Foreign Practice in the Implementation of Strategies and State Programs for Ensuring National Security

The global world and international order are changing and are at an important turning point in their development. This is occurring as a result of the influence of challenges and risks associated with changes in European and international security policy, as well as the geopolitical environment amid external threats. In this regard, countries worldwide need to rethink their approaches to ensuring defense capability, national security, resilience, and the stability of economic and social development as a whole. Given this, the aim of this article is to analyze and summarize foreign practices in the implementation of strategies and State programs for ensuring national security in order to facilitate their implementation and adaptation in the context of the wartime and post-wartime reconstruction of Ukraine. The article explores the strategic documents and State policies in the area of national security and defense of the USA, Japan, Israel, the United Kingdom, Poland, Germany, France, Estonia, Latvia, the Czech Republic, Spain, Italy, Romania, and the Republic of Moldova. It is proved that in the strategic management of national security, each country has its own peculiarities and differences that should be considered when developing a State policy

in the domain of defense and security. However, all surveyed countries possess a common strategic approach to ensuring national security, which consists of «erasing» the boundaries between internal and external State policy as a projection of power and influence on a global scale; activating the activities of alliances and partnerships worldwide as vital strategic assets and indispensable structures that ensure international peace and stability; recognizing China as the greatest geopolitical challenge for the overwhelming majority of countries; acknowledging Russia as a persistent threat to international and European security; maintaining and expanding international cooperation; and increasing the share of defense spending in the GDP of countries. The conducted analysis indicates that Ukraine needs to develop a National Security Strategy and recommendations for improving State policy on national security in the post-war period, taking into account the best global practices.

Keywords: national security, international security, European security, defense capability, strategy, conception, doctrine, State program, State policy, regulatory and legal provision, external threats, challenges, risk, crisis situation, risk management, foreign experience, implementation, effectiveness, efficiency.

Tabl.: 3. Bibl.: 60.

Khaustova Viktoriia Ye. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Director of the Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: v.khaust@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5895-9287>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/629132>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216123094>

Trushkina Nataliia V. – Candidate of Sciences (Economics), Corresponding Member of the Academy of Economic Sciences of Ukraine, Senior Research Fellow of the Sector of Industrial Policy and Innovative Development of the Department of Industrial Policy and Energy Security, Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: trushkina@nas.gov.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6741-7738>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/894686>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210808778>

Pronoza Pavlo V. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Professor of the Department of Finance and Credit, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: ppv@hneu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8130-4564>

В останні десятиріччя переважна більшість країн світу стикаються із серйозними викликами, пов'язаними зі змінами європейської та міжнародної безпекової політики, а також геополітичного середовища в умовах зовнішніх загроз. Як відмічає дослідниця Т. Савченко-Галушко [1], у найближчі роки спостерігатиметься тенденція подальшого значного погіршення міжнародного середовища безпеки, зростання загроз держав та їх диверсифікації в Європі та за її межами. При цьому, як наголошено у «Білій книзі з питань європейської оборони – Готовність 2030» (Joint White Paper for European Defence Readiness 2030) [2], виклики європейській безпеці мають стратегічний характер і вимагають системної стратегічної відповіді.

Тому країни вимушені переосмислювати та переглядати свої підходи до забезпечення обороноздатності, національної безпеки, стійкості та стабільності різних сфер життєдіяльності суспільства та економіки. Як зазначено в Паризькій хартії Нової Європи (Chapter of Paris for a New Europe) [3], політична та військова ситуація, що постійно змінюється в Європі, відкриває нові можливості для спільних зусиль у сфері воєнної безпеки. Тож ухвалюється набір принципово нових заходів зі зміцнення довіри та безпеки, що має привести до збільшення транспарентності та зростання довіри між усіма державами-учасницями. Це є важливими кроками на шляху до зміцнення стабільності та безпеки в Європі [3].

У Хартії Європейської безпеки (Charter for European Security) [4] відзначено, що країни – члени Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) планують нарощувати свій потенціал щодо зміцнення довіри та безпеки між державами. Тобто цей стратегічний документ має сприяти формуванню спільного та неподільного простору безпеки.

Отже, необхідність вирішення проблем забезпечення міжнародної та європейської безпеки, трансформації геополітичного та гео економічного простору, а також урахування глобальних викликів і соціально-економічних змін, що останнім часом спостерігаються у багатьох країнах, визначають актуальність питання стратегування як механізму реалізації безпекової політики держав.

Проблематика формування системи комплексного, довгострокового бачення стратегічних орієнтирів у сфері забезпечення національної безпеки різних країн світу сьогодні цікавить багатьох зарубіжних та українських дослідників. Серед зарубіжних учених варто виділити роботи таких авторів, як А. Dawidczyk, Р. Swoboda [5]; М. Kamariotou, F. Kitsios [6]; Р. Orłowski [7]; J. Płaczek [8]; D. Smiljanić [9]; J. Sobczak [10].

Особливості закордонного досвіду формування та реалізації державної політики щодо забезпечення національної безпеки в умовах сучасного

геополітичного середовища вивчалися провідними вітчизняними науковцями, серед яких: А. Касич [11]; А. Корнійчук [12]; А. Мосейко, В. Негодченко [13]; О. Резнікова [14]; В. Тютюнник, В. Горovenko [15]; Ю. Шевчук [16] та інші.

На думку А. Касич [11], імплементація стратегічного підходу в управлінську практику проявляється в конкретному результаті – у стратегії чи наборі стратегій, однак їх ефективність значною мірою залежить від організації процесів їх розробки, тобто від стратегування, що є досить новим напрямом наукових досліджень.

Як стверджує О. Резнікова [14], невизначеність ситуації суттєво ускладнює формування державами політики у сфері національної безпеки, потребує диверсифікації заходів, посилення традиційних безпекових механізмів заходами у сфері побудови національної стійкості. З огляду на вищеведене, автор підкреслює актуальність пошуку нових, теоретично обґрунтованих підходів до забезпечення національної безпеки, у тому числі стратегічного аналізу й планування [14].

У роботі [12] відзначено, що в Чехії реалізовано низку практичних кроків у напрямку реагування на безпекові загрози. Запропоновано комплексний підхід до реагування на нові безпекові виклики та загрози, впровадження якого дозволить мінімізувати їх вплив на безпекове середовище Чеської Республіки в середньо- і довгостроковій перспективі.

Ю. Шевчук [16] через призму польського досвіду розглядає ефективні стратегії та практичні підходи до управління національною безпекою, які можуть бути використані в інших країнах. При цьому автор наголошує, що уряд Польщі визнає національну безпеку як вищий пріоритет, виключаючи її з політичної боротьби. Це свідчить про серйозне ставлення до захисту країни в умовах складної міжнародної ситуації. Тобто система національної безпеки в Польщі є комплексною та добре структурованою, спрямованою на ефективний захист країни від різноманітних загроз [16].

Отже, велика кількість наукових публікацій свідчить про зацікавленість вчених вивченням різноманітних аспектів реалізації стратегій і державних програм забезпечення національної безпеки з урахуванням закордонного досвіду. Разом із тим, огляд наукової літератури підтверджує важливість продовження наукових досліджень з окресленої тематики в умовах нових викликів і загроз.

Означена проблема зумовила мету даної статті, яка полягає в аналізі та узагальненні закордонної практики реалізації стратегій і державних

програм забезпечення національної безпеки задля її імплементації та адаптації в умовах війни та повоєнної відбудови України.

Дослідження слід розпочати з виокремлення характерних етапів розвитку сектора оборони та безпеки на прикладі провідних країн світу, а також проаналізувати основні положення стратегічних програм забезпечення національної безпеки (табл. 1).

У Сполучених Штатах Америки органом, відповідальним за забезпечення національної безпеки, є Рада національної безпеки (United States National Security Council) як постійний орган, що допомагає президенту в прийнятті рішень у цій сфері та звітує безпосередньо перед Головою виконавчої влади. Рада національної безпеки США, яка складається з політичних і технічних членів, забезпечує постійний моніторинг загроз і своєчасне реагування на кризи та можливі виклики. Радник з національної безпеки відіграє ключову роль у координації політики безпеки та управлінні кризовими ситуаціями [17].

Підтвердженням стратегічного курсу США на підтримку партнерів Альянсу НАТО й України стало прийняття у жовтні 2022 р. нової Стратегії національної безпеки США [29]. Це базовий програмний документ, у якому визначено стратегію боротьби з основними терористичними та військовими загрозами США. У документі увага акцентується на двох фундаментальних стратегічних викликах: 1) конкуренція між великими державами за формування майбутнього міжнародного порядку (насамперед, конкуренція з Китаєм і Росією); 2) вплив та урахування транснаціональних спільних загроз, до яких, у першу чергу, віднесено зміну клімату, загрозу продовольчій безпеці, інфекційні захворювання, тероризм, дефіцит енергії, інфляція тощо [29]. Отже, Стратегія національної безпеки окреслює зобов'язання Сполучених Штатів Америки сприяти вільному, відкритому, безпечному та процвітаючому розвитку держави, вирішуючи глобальні виклики.

27 жовтня 2022 р. Міністерство оборони США оприлюднило несекретну Національну оборонну стратегію (National Defense Strategy of The United States of America) [30]. Даний документ визначає стратегічний напрямок Міністерства оборони задля підтримки пріоритетів національної безпеки США. Національна оборонна стратегія США включає Огляд ядерної позиції (2022 Nuclear Posture Review) та Огляд протиракетної оборони (2022 Missile Defense Review).

Огляд ядерної позиції – це законодавчо передбачений огляд, який описує ядерну стратегію, політику, позицію та сили США. Огляд протира-

Перелік стратегічних документів, які прийнято у країнах світу для забезпечення національної безпеки

Країна	Назва стратегії або державної програми
Велика Британія	– Стратегія національної безпеки та Стратегічний огляд оборони та безпеки 2015 (National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015); – Комплексний огляд безпеки, оборони, розвитку та зовнішньої політики 2021 (The Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy 2021); – Оновлення комплексного огляду 2023 (Integrated Review Refresh 2023)
Естонія	Концепція національної безпеки (National Security Concept of Estonia)
Іспанія	Стратегія національної безпеки 2017 року (Estrategia de Seguridad Nacional 2017)
Латвія	Концепція національної безпеки (Nacionālās drošības koncepcija 2023)
Республіка Молдова	– Стратегія національної безпеки (Strategia securității naționale a Republicii Moldova); – Національна стратегія оборони на 2024–2034 роки (Strategiei naționale de apărare a Republicii Moldova pentru anii 2024–2034)
Німеччина	Стратегія національної безпеки «Міцність. Стійкість. Стабільність. Інтегрована безпека для Німеччини» (Wehrhaft. Resilient. Nachhaltig. Integrierte Sicherheit für Deutschland. Nationale Sicherheitsstrategie)
Польща	Стратегія національної безпеки Республіки Польщі (Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2020)
Румунія	Стратегія національної оборони на період 2020–2024 років (Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020–2024)
США	– Стратегія національної безпеки (National Security Strategy, October 2022); – Національна оборонна стратегія (2022 National Defense Strategy of The United States of America)
Франція	Національний стратегічний огляд 2022 (Revue Nationale Stratégique 2022)
Чеська Республіка	Оборонна стратегія Чеської Республіки (Obrannou strategii České republiky)
Японія	– Стратегія національної безпеки (National Security Strategy of Japan); – Стратегія національної оборони (National Defense Strategy); – Програма нарощування оборони (Defense Buildup Program)

Джерело: складено авторами на основі [17; 18–35].

кетної оборони – це огляд, який проведено відповідно до вказівок Президента США та Міністра оборони США. Крім цього, у документі враховано законодавчі вимоги щодо оцінювання політики та стратегії США у сфері протиракетної оборони [30].

Як зазначено в Національній оборонній стратегії [30], Китай являє собою найбільш серйозний і системний виклик, а росія, зі свого боку, створює гострі загрози як життєво важливим національним інтересам США за кордоном, так і внутрішній безпеці держави. Інші особливості середовища безпеки, включно зі зміною клімату та різними транскордонними загрозами, будуть дедалі більше впливати на безпеку країни. Тому в цьому контексті, а також на підтримку стабільної та відкритої міжнародної системи та наших оборонних зобов'язань, до пріоритетів Міністерства оборони Сполучених Штатів Америки віднесено: захист суверенітету країни з урахуванням зростаючої загрози, що створює Китай; стримування стратегічних

атак проти США, союзників і партнерів; стримування агресії, водночас готовність до перемоги в конфлікті, коли це необхідно (пріоритетність виклику КНР в Індо-Тихоокеанському регіоні, а потім виклику росії в Європі); побудова стійкої екосистеми Об'єднаних сил та оборони [30].

В останнє десятиріччя уряд Японії також активізував свою діяльність з метою забезпечення національної безпеки країни. В Японії створено Раду національної безпеки для зміцнення оборонних можливостей і координації політики національної безпеки, що дозволяє уряду ефективніше вирішувати регіональну напруженість. Генеральний секретар Ради національної безпеки виконує координаційні та допоміжні функції для Прем'єр-міністра з питань національної безпеки [33].

16 грудня 2022 р. Рада національної безпеки ухвалила та затвердила рішенням Кабінету Міністрів Японії нову Стратегію національної безпеки [33]. У цьому стратегічному документі переосмислено роль Японії в геополітичному контексті,

зміцнюючи оборонні можливості для протидії регіональній напруженості, особливо з Китаєм, Північною Кореєю та росією. Партнерство з США та інвестиції в нові технології є центральними для стратегічної проєкції країни в довгостроковій перспективі [33].

Крім цього, 16 грудня 2022 р. на основі Стратегії національної безпеки Японії було сформульовано Стратегію національної оборони [34] та Програму нарощування оборони [35]. У Національній оборонній стратегії Японії особлива увага приділяється ключовій меті стратегічного управління сферою національної оборони; змінам у стратегічному середовищі та оборонним викликам; основним принципам державної оборонної політики (зміцнення власної архітектури національної оборони Японії, спільне стримування та реагування японсько-американського альянсу, співпраця з країнами-партнерами); пріоритетним напрямом для фундаментального посилення оборонних можливостей; ролі Сил самооборони (ССО) Японії та концепції розвитку архітектури ССО; заходам, спрямованим на захист життя, особистості та майна громадян Японії з використанням оборонного потенціалу; заходам щодо глобальної співпраці у сфері національної безпеки; оборонній виробничо-технологічній базі як практично невід'ємної частини оборонного потенціалу держави; зміцненню фонду для особового складу ССО, основного елемента оборонного потенціалу [34].

У Програмі нарощування оборони Японії відзначено, що для фундаментального зміцнення оборонного потенціалу уряд країни планує зосередитися на реалізації таких основних програм, як можливості дистанційної оборони; інтегровані можливості протиповітряної та протиракетної оборони; можливості безпілотної оборони; можливості міжгалузевих операцій (у космічній сфері, кіберсфері, електромагнітній сфері, наземній, морській та повітряній сферах); посилення функцій командування та управління / розвідки; можливості мобільного розгортання / цивільний захист; сталість і резильєнтність [35]. Таким чином, уряд Японії прагне до 2027 р. посилити оборонний потенціал країни, докладаючи додаткових зусиль для кращого досягнення цієї оборонної мети та забезпечення високого рівня національної безпеки.

Якщо розглядати державну політику забезпечення національної безпеки Ізраїлю, то слід відзначити, що уряд країни прагне постійного підтримування високого рівня безпеки та готовності до реагування на військові загрози. У державі Ізраїль ніколи не було офіційно затвердженої Стратегії національної безпеки. Але ще у квітні 2006 р.

уряд країни приділяв значну увагу розробленню Доктрини національної безпеки Ізраїлю [36], у якій мали бути враховані основні виклики безпеки, що очікуються протягом 2006–2016 рр.

Після тривалого та вичерпного процесу Комітет з розроблення цієї Доктрини представив керівництву Ізраїлю офіційний письмовий звіт, у якому було проаналізовано поточну ситуацію та тенденції безпекового середовища країни, та на цій основі викладено основні положення комплексного та довгострокового стратегічного документа. І хоча цей звіт офіційно не було затверджено і Доктрину не було прийнято, деякі рекомендації були запроваджені на практиці. Наприклад, четвертий компонент (оборона) було додано до трьох компонентів традиційної Доктрини національної безпеки Ізраїлю: стримування, попередження та рішуча перемога («тріада безпеки») [36].

Варто наголосити, що важливість і необхідність розроблення Доктрини (або Концепції) національної безпеки, що відповідає стратегічним цілям і завданням держави та змінам у глобальному середовищі, стають дедалі чіткішими. У середньостроковій перспективі Доктрина національної безпеки Ізраїлю має стати стратегічним документом для формулювання безпекових заходів з урахуванням сучасної траєкторії соціально-економічного розвитку країни, ранжування порядку пріоритетів та управління ризиками в умовах зовнішніх загроз. При цьому базова модель, яка використовувалася для розроблення Доктрини національної безпеки, щоб відповідати унікальним умовам Ізраїлю, та багато принципів залишаються вкрай гострими та актуальними навіть у сучасній мінливій реальності [36].

До головних принципів забезпечення національної безпеки Ізраїлю можна віднести такі, як: ужиття активних військових і політичних зусиль для збереження миру; запобігання війні та уникнення конфронтацій; надання переваги якості над кількістю (оскільки Ізраїль від початку перебуває в невідгданому становищі порівняно зі своїми супротивниками, він має компенсувати це якісною перевагою); ведення бойових дій на території супротивника; мінімізація тривалості бойових дій для зменшення шкоди власному населенню та інфраструктурі; забезпечення захищеності державного кордону; виховання бойового духу Збройних Сил і населення [37].

У 2019 р. дослідники Вашингтонського інституту близькосхідної політики (The Washington Institute for Near East Policy – WINEP) Г. Айзенкот (G. Eisenkot) і Г. Сібоні (G. Siboni) розробили Керівні принципи Стратегії національної безпеки Із-

раїлю [38], у яких узагальнено багаторічний досвід держави в цій сфері. У даному дослідженні розглядається поточна карта загроз Ізраїлю та запропоновано принципи їх вирішення як основа для розроблення комплексної стратегії національної безпеки. Як стверджують експерти [38], ключові принципи витримали випробування часом, навіть попри те, що вони вимагали різних адаптацій. При цьому в останні роки основний зсув у безпековому ландшафті Ізраїлю пов'язано з прагненнями Ірану до регіональної «гегемонії». Одночасно Ізраїль стикається з внутрішніми суспільними викликами, де тривожні розриви розвиваються поряд зі зростанням населення, сильною економікою та технологічними досягненнями та впровадженням проливних технологій [38].

За висновками Г. Айзенкот (*G. Eisenkot*) і Г. Сібоні (*G. Siboni*) [38], для формування заходів із забезпечення національної безпеки необхідно передусім проаналізувати та оцінити безпекове середовище; визначити основні симптоми наявних проблем; національні цінності та інтереси, які підлягають захисту; пріоритетні шляхи зміцнення національної безпеки та способи реагування на загрози (воєнні, політичні, економічні, соціальні тощо).

Розглянемо європейський досвід забезпечення національної безпеки. У 2015 р. у Великій Британії було прийнято Стратегію національної безпеки та Стратегічний огляд оборони та безпеки (*National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review*) [18]. У даному документі зазначено, що Сполучене Королівство є єдиною великою країною у світі сьогодні, яка одночасно досягає мети НАТО щодо витрат 2% ВВП країни на оборону та ООН щодо витрат 0,7% ВВП на розвиток, а також збільшує інвестиції в боротьбу з тероризмом і на діяльність служби безпеки та розвідки [18]. Наприклад, у Великій Британії створено Раду національної безпеки з метою координації безпекової політики між різними урядовими міністерствами та відомствами. Під головуванням Прем'єр-міністра Рада національної безпеки використовує Об'єднаний розвідувальний комітет для координації розвідувальної діяльності. Ця модель, хоча й забезпечує швидке реагування на кризи, може бути надмірно реактивною, надаючи перевагу негайній реакції на загрози над визначенням довгострокових стратегічних цілей. При цьому радник з національної безпеки відіграє роль, подібну до ролі делегованого органу, координуючи розвідувальну діяльність та консультуючи Прем'єр-міністра з питань національної безпеки [18].

13 березня 2023 р. уряд Великої Британії представив оновлений інтегрований Огляд (*Integrated*

Review Refresh 2023) [20] до попереднього Огляду з питань безпеки, оборони, розвитку та закордонної політики, який було прийнято у 2021 р. (*Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy*) [19]. У контексті подій у глобальному світі питання, які стосуються збройної агресії росії проти України, посідають у ньому чільне місце [1].

В Огляді з питань безпеки, оборони, розвитку та закордонної політики (2021 р.) виділено чотири основні тенденції, які будуть формувати міжнародне середовище до 2030 року: зміни в розподілі глобальної влади; міждержавна, «системна» конкуренція за характер міжнародного порядку; швидкі технологічні зміни; загострення транснаціональних викликів [19]. Як стверджує Т. Савченко-Галушко [1], розглядаючи цей стратегічний документ, поточна оцінка полягає в тому, що наведене так і залишиться тенденціями, які домінуватимуть у наступному десятилітті та на які національна безпека й міжнародна політика Великої Британії мають своєчасно й адекватно реагувати.

В оновленому інтегрованому Огляді (*Integrated Review Refresh 2023*) [20] урядом Великої Британії визначено низку пріоритетів забезпечення безпеки, оборони, розвитку та закордонної політики, а саме: формування глобального стратегічного середовища; підтримка оборони та відновлення суверенітету та територіальної цілісності України; стабільність і стійкість британської економіки та суспільства (це означає покращення економічної та енергетичної безпеки за допомогою практичних кроків, таких, як пакети енергетичної підтримки або імплементація Закону про національну безпеку та інвестиції для запобігання високоризиковим інвестиціям у критичну інфраструктуру та проривні технології [1]); інвестування в унікальні сильні сторони Великої Британії.

Імплементація оновленого інтегрованого Огляду сприятиме залученню у сферу оборони додаткового фінансування в розмірі 5 млрд фунтів стерлінгів, зосередившись на пріоритетних сферах ядерної стійкості. У 2023 р. загальні витрати Великої Британії на оборону мали досягнути 2,2% ВВП (або 2,29% включно з підтримкою України), маючи намір найближчим часом досягти 2,5%. Отже, всі взяті зобов'язання збережуть провідні позиції країни в НАТО і продовжать модернізацію національних Збройних Сил [20].

Крім цього, варто наголосити, що уряд Великої Британії докладає багато зусиль із забезпечення національної стійкості. Це обумовлено нагальною потребою забезпечення національної безпеки та посиленням готовності Сполученого Королівства

до реагування на ризики виникнення надзвичайних і кризових ситуацій [39]. Для цього розроблено нову Рамкову програму забезпечення національної стійкості [40], яку уряд Великої Британії оприлюднив 19 грудня 2022 р. Даний програмний документ розроблено відповідно до урядових зобов'язань, визначених у звіті щодо Комплексного огляду безпеки, оборони, розвитку та зовнішньої політики від 16 березня 2021 р. [19] з урахуванням тенденцій посилення невизначеності у глобальному безпековому середовищі, та розраховано на реалізацію до 2030 р.

Рамкова програма забезпечення національної стійкості Великої Британії визначає нові стратегічні підходи до управління ризиками, планування, організації діяльності, що спрямовані на підвищення рівня готовності до реагування на широкий спектр надзвичайних ситуацій і кризових явищ у глобальному безпековому просторі [39; 40].

З метою забезпечення безпекового функціонування держави та громадян у Польщі створено належну систему управління національною безпекою, яка б адаптувалася до непередбачуваних кризових ситуацій. Документи стратегічного характеру, які визначали напрями розвитку національної безпеки Польщі, приймалися у 1992 р., 2000 р., 2003 р., 2007 р. і 2014 р.

12 травня 2020 р. Президентом Республіки Польща було затверджено нову редакцію Стратегії національної безпеки [27], попередньо схвалено Радою Міністрів. У цьому документі констатується зростання кількості загроз і викликів різного роду для стану національної безпеки Польщі. Вперше найбільш серйозною загрозою названа політика росії.

Крім цього, у стратегічному документі вперше згадуються загрози гібридного характеру, у зв'язку з чим наголошується на необхідності адаптації національної системи управління кризовими ситуаціями до системи кризового реагування НАТО. З огляду на це, Стратегія передбачає внесення змін до структури управління національною безпекою, для чого буде створено відповідну інтегровану систему. Вона використовуватиме наявні можливості існуючих систем управління кризовими ситуаціями та кібербезпекою. Координуватиме цю діяльність новостворений Комітет Ради Міністрів, який має розробити закон про управління національною безпекою [27].

У Стратегії визначено національні інтереси Республіки Польща у сфері національної безпеки, серед них: захист незалежності, територіальної цілісності, суверенітету і забезпечення безпеки держави та громадян; формування міжнародного порядку, заснованого на солідарній співпраці та повазі до міжнародного права, що

гарантує безпечний розвиток країни; зміцнення національної ідентичності та захист національної спадщини; забезпечення умов для стійкого та збалансованого соціально-економічного розвитку, а також захисту та збереження довкілля [41].

Наведені вище національні інтереси формують відповідні чотири «стовпа» національної безпеки Республіки Польща, а саме: 1) безпека держави та громадян; 2) Польща в системі міжнародної безпеки; 3) ідентичність і національна спадщина; 4) соціально-економічний розвиток і захист навколишнього природного середовища [27].

Необхідно відзначити, що важливою особливістю Стратегії національної безпеки Республіки Польща (2020) стало заплановане збільшення витрат на оборону до 2024 р. до рівня 2,5% ВВП, що перевищує показник, який встановила штабквартира НАТО [27].

З 2024 р. Бюро національної безпеки Польщі розпочало активну роботу з підготовки рекомендацій щодо розроблення нової редакції Стратегії національної безпеки як ключового документу у сфері безпеки держави та функціонування Збройних Сил [42]. Як стверджують у Бюро національної безпеки Польщі, витратити менше 4% ВВП на оборону є абсолютно неприпустимим у найближчі роки. І це відображено у вищезгаданих рекомендаціях щодо підготовки нової Стратегії [42].

14 червня 2023 р. уряд Німеччини представив першу в історії держави Стратегію національної безпеки «Міцність. Стійкість. Стабільність. Інтегрована безпека для Німеччини» (Wehrhaft. Resilient. Nachhaltig. Integrierte Sicherheit für Deutschland) [26]. Ключовим моментом принципово нового безпекового підходу Німеччини є демонстрація готовності збільшити видатки на оборону, нарощування виробництва в оборонно-промисловому комплексі, упровадження ефективних механізмів стратегічного планування [43].

У Стратегії зазначається, що безпекове середовище Німеччини зазнає глибоких трансформацій, спричинених кардинальними змінами міжнародного права та європейського безпекового порядку внаслідок агресії росії проти України. Росія є найбільшою загрозою для миру та безпеки в Євроатлантичному регіоні в майбутньому [26].

У Стратегії національної безпеки Німеччини пропонується зосередити увагу на трьох центральних вимірах: обороноздатності, стійкості, сталому розвитку (табл. 2).

Разом із тим варто відмітити, що Стратегія національної безпеки Німеччини зазнала деякої критики. Переважна більшість критичних зауважень стосувалася нечіткості формулювань, над-

Стратегічні напрями забезпечення національної безпеки Німеччини

Напрями	Зміст
Обороздатність (Wehrhaft)	– Безпека Німеччини нерозривно пов'язана із безпекою європейських партнерів і союзників; – зобов'язання перед НАТО і ЄС є непорушними, зміцнення Бундесверу (Bundeswehr – Збройні Сили Федеративної Республіки Німеччини) як «наріжного каменю» європейської оборони – основне завдання і внесок в оборонні спроможності Північноатлантичного альянсу; – уряд зобов'язується виділяти на оборону 2% ВВП протягом кількох років через спеціально створений фонд для Бундесверу (кошторис цього фонду становитиме 100 млрд євро); – одночасно збільшуватимуться інвестиції для захисту критичної інфраструктури, кібербезпеки, цивільного захисту, спеціальної гуманітарної допомоги тощо; – федеральний уряд сприятиме зміцненню оборонних можливостей ЄС, підтримуватиме подальшу інтеграцію об'єднання та його розширення за рахунок держав Західних Балкан, України, Республіки Молдова та Грузії
Стійкість (Resilient)	– Базовий вільний демократичний порядок має бути краще захищений від нелегітимного зовнішнього впливу; – необхідно протидіяти спробам розділити світ на сфери впливу, застосовуючи пропаганду; – поділяючи цінності та інтереси партнерів, потрібно співпрацювати з країнами, які можуть не погоджуватися з нашими цінностями, проте зацікавлені у збереженні міжнародного порядку; – підтримуючи економічну відкритість, водночас необхідно зменшувати односторонні залежності, що існують, у постачанні критично важливих товарів у стратегічно важливих сферах; – основою стійкості та конкурентоспроможності є високий рівень інноваційності, технологічний і цифровий суверенітет, на забезпечення цього мають бути спрямовані подальші зусилля
Сталий розвиток (Nachhaltig)	– Фундаментальними завданнями століття залишаються стримування кліматичної кризи та боротьба з її виявами й наслідками, насамперед це стосується проблем збереження біорізноманіття, екосистем і продовольчої безпеки; – необхідно розробити стратегію захисту людей і природних систем від кліматичних загроз; – уряд прагне зміцнити глобальну продовольчу безпеку завдяки переходу до утворення стійких сільськогосподарських і продовольчих систем; – запобігання пандеміям і швидке реагування на них є ключовим чинником гарантування безпеки людства та залишається сферою особливих зусиль федерального уряду

Джерело: складено авторами на основі [26; 43].

то широкого спектра тем, відсутності довгострокових гарантій фінансування тощо. Крім цього, у Стратегії йшлося про відмову від створення Ради національної безпеки як координуючого органу, що викликало вкрай гостру критику з боку політичних опонентів уряду Німеччини [43].

Сьогодні проблеми формування ефективної державної політики у сфері національної безпеки набувають особливої актуальності й у Франції. Так, у країні створено Раду оборони та національної безпеки як орган координації національної безпеки, яку очолює Президент. Ця структура визначає стратегії національної безпеки, контролює розподіл ресурсів і сприяє прозорості та підзвітності у прийнятті рішень. При цьому у Франції Національний координатор розвідки відіграє роль, порівнянну з делегованою владою, контролюючи реалізацію розвідувальної стратегії та координуючи діяльність агентств [17].

У 2022 р. Президент Франції представив Національний стратегічний огляд (RNS) [31]. Цей документ надає огляд середовища оборони та безпеки (як національного, так і міжнародного) і визначає стратегічні й оперативні виклики, з якими Франція зіткнеться в найближчі роки. У стратегічному документі зазначено, що вторгнення росії на територію України, загострення стратегічної конкуренції, явне повернення ядерної зброї до стратегічної конкуренції та посилення залежності від невійськових способів дій – всі ці елементи демонструють необхідність переосмислення еволюції оборонного потенціалу в рамках європейської стратегічної автономії, альянсів та оновлених партнерств. Урахування ризику конфлікту високої інтенсивності та використання гібридних стратегій має спрямовувати дії уряду Франції в напрямку підвищення стійкості держави [31].

Національний стратегічний огляд (Revue nationale stratégique 2022) [31] містить десять стратегічних цілей, які Франція поставила перед собою, щоб забезпечити свою роль балансуючої сили та гарантувати безпеку своїх інтересів. До них можна віднести: надійний ядерний стримуючий фактор; єдина та стійка Франція; економічний розвиток, який сприяє зміцненню оборонного потенціалу; кіберстійкість; Франція як зразковий союзник у євроатлантичному регіоні; Франція як рушійна сила європейської стратегічної автономії; Франція як надійний партнер за суверенітетом та «авторитетний постачальник» безпеки; гарантована автономія оцінки та суверенітет прийняття рішень; здатність захищатися та діяти в умовах гібридних загроз; свобода дій і здатність проводити військові операції, включно з високоінтенсивними операціями в усіх сферах [31].

Отже, Національний стратегічний огляд (2022) [31] акцентує увагу на досягненні стратегічної автономії (з акцентом на ядерному стримуванні) та економічній і промисловій стійкості задля забезпечення національної безпеки в рамках євроатлантичного альянсу.

У 2023 р. в Естонії прийнято нову Концепцію національної безпеки [21], яка є п'ятим концептуальним документом і базується на положеннях попередньої концепції, розробленої у 2017 р. У даному документі акцентовано увагу на потребі підвищення стійкості населення та системного впровадження заходів цивільного захисту, зокрема у воєнний час [21]. У Концепції окреслено практичні

заходи, реалізація яких спрямована на забезпечення національної безпеки та посилення обороноздатності Естонії (табл. 3).

Політика безпеки Естонії базується на основних положеннях концепції безпеки, яка включає всі тенденції та чинники, що впливають на національну безпеку. В основу реалізації безпекової політики покладено комплексний підхід до розвитку суспільства та держави [21].

Для зміцнення національної безпеки уряд Естонії приділяє увагу п'яти основним сферам, які взаємопов'язані та взаємодоповнюють одна одну, і разом утворюють єдине ціле, де кожна частина має рівну цінність. До таких сфер віднесено соціальну згуртованість і стійкість держави; економічну безпеку та надання критично важливих послуг; внутрішню безпеку та громадський порядок; військову оборону; міжнародне співробітництво [21].

Уряд Естонської Республіки характеризує росію як найбільш екзистенційну та довгострокову загрозу безпеці країни, а також як воєнну загрозу в цілому для держав Балтії та НАТО [45]. Як зазначено в Концепції національної безпеки Естонії [21], унаслідок зростання військової загрози з боку росії, необхідні витрати на військову оборону держави становлять щонайменше 3% ВВП.

У 2025 р., намагаючись досягти цільових показників НАТО щодо оборонного потенціалу, уряд Естонії схвалив чотирирічний план інвестицій в оборону, що включає додаткове фінансування в розмірі 2,8 млрд євро. Отже, ратифікація «додаткової програми інвестицій в оборону» дозволить

Таблиця 3

Ключові заходи із забезпечення національної безпеки та обороноздатності Естонії

Назва заходу	Зміст
Збільшення витрат на оборону до історично високого рівня	У 2022 р. витрати на оборону становили 2,34% ВВП; у 2023 р. – 2,73% ВВП; у 2024 р. вони перевищили 3% ВВП. У 2024 р. на оборону виділено 1,33 млрд євро. При цьому більше коштів асигновано на діяльність Міністерства внутрішніх справ і цивільний захист населення
Укладання контрактів з міжнародними партнерами на закупівлю військової техніки та обладнання	Закупівля ракет великої дальності ATACMS і пускових установок HIMARS (США); систем протиповітряної оборони IRIS-T (Німеччина); великої кількості артилерійських снарядів тощо
Збільшення загальної кількості Сил оборони ЕР	Зростання до 43 тис. бійців (з повоєнною чисельністю територіальної оборони до 20 тис. осіб). Створення в рамках Сил оборони дивізії, яка відповідатиме за військовий захист Естонії
Розбудова нових складських комплексів (до кінця 2024 р.)	Це пов'язано зі зростанням запасів військового спорядження для естонських Сил оборони та присутніх військ і техніки держав – членів НАТО
Облаштування прикордонної інфраструктури	Для цього потрібно залучення додаткових ресурсів для створення та облаштування об'єктів інфраструктури (на східному кордоні Естонії)

Джерело: складено авторами на основі [44; 45].

Естонії виділяти до 2029 р. у середньому 5,4% ВВП на військовий бюджет [46].

У 2023 р. Латвія оновила Концепцію національної безпеки [47], яка передбачає заходи щодо посилення міжнародної безпеки, нейтралізації загроз в інформаційній сфері, захисту державної мови, енергетичної та економічної спроможності країни тощо. Цей документ підготовлено на основі Аналізу національних загроз, який визначає основні принципи та пріоритети запобігання національним загрозам, які необхідно враховувати при розробленні нових правових актів і планів дій у сфері національної безпеки [23].

У 2023 р. уряд Чехії схвалив оновлену Стратегію оборони країни [32], що насамперед пов'язано з погіршенням безпекового середовища держави через систематичні гібридні загрози. Цей стратегічний документ замінив Оборонну стратегію, яку було затверджено Постановою Уряду Чеської Республіки № 194 від 13.03.2017 р.

Необхідно відзначити, що окремі елементи Оборонної стратегії будуть детально розроблені в подальших концептуальних, імplementованих і програмних документах Міністерства оборони Чеської Республіки. До них належать, зокрема Центральний план оборони держави та інші плани оборони держави; Довгострокова перспектива оборони; Концепція будівництва армії Чеської Республіки; Концепція оперативної підготовки території держави; Концепція підготовки громадян до оборони держави; Концепція мобілізації Збройних Сил Чеської Республіки; Стратегія озброєння та підтримки розвитку оборонної промисловості Чеської Республіки. Ці документи будуть оновлюватися за необхідності відповідно до основних положень Оборонної стратегії Чеської Республіки від 04.10.2023 р.

Конкретні завдання та заходи для Міністерства оборони, що впливають зі Стратегії та пов'язаних з нею концептуальних і планових документів, реалізуються переважно через регулярно оновлюваний Середньостроковий План діяльності та розвитку Міністерства оборони Чехії.

Як зазначено в Оборонній стратегії від 04.10.2023 р., унаслідок зростання агресивності росії першочерговим завданням Чеської Республіки має бути створення добре озброєних, оснащених, навчених і боездатних Збройних Сил для виконання операцій колективної оборони. Другим пріоритетним завданням є комплексна оперативна підготовка території Чехії та забезпечення прийому, переміщення та підтримки потенційно великої кількості союзних військ. При цьому головною умовою обороноздатності країни є залучення всіх

необхідних органів державного управління та суспільства в цілому [32].

У зв'язку з цим Чеська Республіка планує нагостити можливості своїх збройних сил для розгортання у війні, включно з підготовкою резервів, системою мобілізації, створення необхідної інфраструктури та логістичної системи для управління матеріальними ресурсами.

Крім цього, в Оборонній стратегії Чеської Республіки [32] відмічено, що оборонно-безпекова промисловість є одним із «стовпів» оборони, особливо у сфері забезпечення безпеки постачань і бойової стійкості збройних сил. З цією метою буде поглиблено діалог і партнерство між державою та промисловістю, а також створено інституційні умови для залучення оборонно-безпекової промисловості до системи економічної мобілізації. Достатня фінансова безпека є абсолютно необхідною умовою обороноздатності держави. Тому Чеська Республіка витрачатиме щонайменше 2% ВВП на свою оборону щороку та, за необхідності, продовжить подальше збільшення витрат на оборону вище цього рівня [32].

Отже, реалізація Оборонної стратегії на загальноурядовому рівні буде регулярно оцінюватися (насамперед на основі Звіту про забезпечення оборони держави) та перевірятися шляхом проведення національних і союзних навчань. Її впровадження та оцінювання буде частиною реалізації Стратегії безпеки Чеської Республіки.

Як свідчить аналіз, в Іспанії у 2017 р. було прийнято Стратегію національної безпеки [22], яка ґрунтувалася на ключових положеннях Стратегії 2013 р. Стратегія національної безпеки Іспанії 2017 р. вважається більш досконалою та поглибленою. У даному стратегічному документі розширено перелік загроз, викликів і напрямів забезпечення національної безпеки країни.

Якщо порівнювати обидві стратегії, то можна стверджувати, що у Стратегії національної безпеки Іспанії 2013 р. [48] відсутнє чітке розмежування на загрози та ризики. Тобто в документі наводиться перелік 12 можливих ризиків або загроз національній безпеці держави, серед яких можна вказати такі: збройні конфлікти, тероризм, кіберзагрози, економічна та фінансова нестабільність, енергетична вразливість, надзвичайні ситуації та катастрофи, вразливість морського простору, вразливість критичної інфраструктури й основних служб тощо [49]. У Стратегії національної безпеки Іспанії 2017 р. [22] запропоновано чіткий розподіл на 6 викликів і 7 загроз безпеці. При цьому в даному документі в назві глави прибрано термін «ризик», який замінено на термін «виклик». Однак поняття

«ризик» зустрічається в тексті Стратегії. До нових викликів у 2017 р. додано епідемії та пандемії, наслідки зміни клімату, а також вказано на загрозу «гібридних дій» [22; 49].

Крім цього, слід зазначити, що в обох стратегічних документах акцент зроблено виключно на зовнішніх загрозах, і майже не приділено увагу внутрішнім [22; 48]. Тобто уряд Іспанії вважав першочерговими питання налагодження міжнародних і дипломатичних відносин з країнами – членами ЄС і НАТО з метою формування сприятливого безпечового простору.

Однак для усунення вищевказаного недоліку Рада національної безпеки Іспанії розробляє спеціальний Національний план цивільної оборони для протидії воєнним загрозам, який є першим конкретним планом захисту громадян у випадку можливого воєнного конфлікту. Цей програмний документ стане частиною II Національної стратегії цивільної оборони як п'ятирічної ініціативи, яку схвалено Радою національної безпеки Іспанії 15 жовтня 2024 р. [50]. У даній стратегії вперше передбачено включення «воєнних загроз» (або «загроз війни») до переліку надзвичайних ситуацій у сфері цивільного захисту та розроблення відповідного плану задля їх ідентифікації, моніторингу, аналізу, оцінювання, тобто формування ефективної системи управління воєнними загрозами [50].

На даний час в Італії не прийнято Стратегії національної безпеки, яка б відповідала сучасним викликам і загрозам. Аналіз нормативно-правових актів Італії свідчить, що лише у 2007 р. приділялась значна увага розробленню трирічної Стратегії національної безпеки, яку Прем'єр-міністр прийняв указом за пропозицією Ради національної безпеки та після консультацій з COPASIR (італ. – Comitato Parlamentare per la Sicurezza della Repubblica, англ. – Parliamentary Committee for the Security of the Republic) як органом італійського парламенту, уповноваженого здійснювати моніторинг і контролювати діяльність розвідувальних служб. Стратегія базувалася на комплексному та міжгалузевому підході до управління національною безпекою, чітко визначаючи стратегічні інтереси Італії, завдання зовнішньої політики, загрози безпеці, превентивну діяльність і рекомендації щодо захисту критичної інфраструктури [17]. Отже, на той час даний офіційний документ дозволяв виявити стратегічний вимір країни та тісний зв'язок між політичними цілями та наявними засобами, фінансовими інструментами та ресурсами.

Однак Італія, як і весь глобальний світ, стикається з дедалі складнішими геополітичними, технологічними та економічними викликами, які ви-

магають переосмислення та глибокого розуміння ефективності та результативності діючих систем національної безпеки, гарантування суверенітету, цілісності територій і національних інтересів держави та суспільства [17].

Останні роки ще більше підкреслили складність і взаємозалежність глобального геополітичного сценарію внаслідок різноманітних криз та економічних трансформацій, тим самим наголошуючи на нагальності пошуку комплексних і багатовимірних підходів і рішень. Тому уряд Італії обрав стратегічний вектор розвитку системи національної безпеки та реалізації державної політики у сфері оборони. Для цього у 2025 р. в Італії активно розглядаються питання розроблення Стратегії національної безпеки як документа, який має чітко окреслити план дій у складному та нестабільному світі, де не всі країни дотримуються правил, однакових цінностей, принципів міжнародного права тощо. Даний стратегічний документ має забезпечити захист критично важливих об'єктів інфраструктури, резильєнтність економіки шляхом належного державного управління, соціальної згуртованості, підвищення добробуту громадян Італії.

Після початку повномасштабної збройної агресії росії проти України Румунія поставила за мету посилити зусилля у сфері забезпечення національної безпеки. Так, у Румунії рішенням № 22 Спільного засідання Сенату та Палати депутатів від 30 червня 2020 р. було затверджено Стратегію національної оборони на період 2020–2024 рр. (Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020–2024) [28]. Цей стратегічний документ передбачає заходи щодо розвитку ефективних інструментів зміцнення стійкості суспільства та критичної інфраструктури, які можна розділити на чотири основні напрями: інформаційна безпека, охорона здоров'я, кібербезпека, захист критично важливих об'єктів інфраструктури [51]. І для цього Румунія підвищила рівень витрат на оборону. Так, частка витрат на оборону збільшилася у 2023 р. з 2 до 2,5% ВВП [52].

У Республіці Молдова до 2012 р. було прийнято ряд законодавчих і нормативно-правових актів, які регулюють питання забезпечення національної безпеки. Серед них можна назвати такі: Закон № 618 від 31.10.1995 р. «Про державну безпеку»; Закон № 345 від 25.07.2003 р. «Про національну оборону»; Закон № 112 від 22.05.2008 р. «Про затвердження Концепції національної безпеки Республіки Молдова»; Постанова Парламенту Молдови № 153 від 15.07.2011 р. «Про затвердження Стратегії національної безпеки Республіки Молдова».

Слід зазначити, що у 2016 р. було розроблено новий проект Стратегії національної безпеки Республіки Молдова, але Парламент його не схвалив.

У 2023 р. було затверджено нову Стратегію національної безпеки Республіки Молдова (Strategia securității naționale a Republicii Moldova) [24], яку спрямовано на підвищення спроможності держави запобігати та протидіяти загрозам безпеці; забезпечувати процес європейської інтеграції та співпраці з державами-партнерами. Цей документ містить шестирічне стратегічне бачення цілей і принципів національної безпеки Молдови, встановлює методи та напрями дій у сферах безпеки, а також дозволяє впроваджувати інструменти моніторингу, оцінювання та контролю за реалізацією стратегії [24].

Серед цілей національної безпеки, включених до стратегічного документа, можна вказати такі: консолідація, розвиток і модернізація системи національної оборони для гарантування суверенітету та цілісності країни; підвищення національної стійкості до гібридних загроз і зміцнення культури безпеки; зміцнення інституцій і посилення механізмів боротьби з корупцією; розширення стратегічного партнерства з ЄС, Румунією, США, НАТО та міжнародної співпраці для безпеки та стабільності тощо [24].

У 2024 р. уряд Молдови затвердив Національну стратегію оборони на 2024–2034 роки (Strategiei naționale de apărare a Republicii Moldova pentru anii 2024–2034) [25], яка окреслює амбітний план модернізації та зміцнення обороноздатності країни, враховуючи сучасні виклики та загрози. У цьому стратегічному документі запропоновано комплексний план дій, який включає покращення позицій Молдови в рейтингу Global Fire Power, модернізацію військової техніки та інфраструктури, вдосконалення військової освіти та створення нових військових таборів. Для досягнення всіх необхідних цілей передбачається, що фінансування розвитку сфери оборони буде збільшено до 1% ВВП на рік. При цьому в документі зазначається, що до 2034 р. Молдова на 100% має бути інтегрованою у військову структуру ЄС [25].

У 2025 р. Європейська комісія представила нову оборонну стратегію Європейського Союзу – «Біла книга з питань європейської оборони – Готовність 2030» (Joint White Paper for European Defence Readiness 2030) [2], яка враховує зміни геополітичної ситуації в контексті війни в Україні, очікування радикальних реформ політики США і зобов'язань, намірів росії тощо [53].

Як наголошено у «Білій книзі з питань європейської оборони – Готовність 2030» [2], співпраця

між ЄС і НАТО залишається вкрай актуальною та важливою. Однак цього напрямку вже не вистачить для врахування викликів майбутнього. Тому Європа має здійснювати багато зусиль і дій задля відновлення та забезпечення європейської безпеки як основи добробуту та сталого розвитку. Ці завдання вимагають солідарних дій усіх держав – членів ЄС і спільного інвестування в колективну оборону [2; 53].

У «Білій книзі з питань європейської оборони – Готовність 2030» [2] визначено такі стратегічно важливі сфери для формування високого рівня європейської оборони та безпеки: протиповітряна та протиракетна оборона; артилерійські системи; боєприпаси та ракети; дрони та системи протидії дронам; військова мобільність; штучний інтелект, квантові технології, кібер- і радіоелектронна боротьба; стратегічні засоби забезпечення та захист критичної інфраструктури. При цьому ще у 2007 р. у рамках Європейського оборонного агентства (European Defence Agency – EDA) держави – члени ЄС погодили ціль спільних закупівель [53]. Так, 35% від загальної суми закупівель оборонного обладнання мають здійснюватися спільно. Цю мету відображено в зобов'язаннях PESCO (Permanent Structured Cooperation) [54], схвалених у 2017 р.

«Біла книга» також містить обґрунтування плану ReArm Europe [55] щодо суттєвого збільшення інвестицій у європейську оборону. Це обумовлено тим, що попри відчутне зростання (більш ніж на 31% з 2021 р., досягнувши 1,9% сукупного ВВП ЄС, або 326 млрд євро – у 2024 р.), витрати Європи на оборону залишаються значно нижчими, ніж у США або Китаю [2]. У зв'язку з цим Європейською комісією визначено механізми, впровадження яких дозволить значно збільшити витрати ЄС на оборону та безпеку, тобто використати всі доступні важелі для мобілізації до 800 млрд євро на оборонні інвестиції [56]. Слід відмітити, що План «Переозброєння Європи»/Готовність 2030 (ReArm Europe Plan/Readiness 2030) містить ініціативу «Дії у сфері безпеки для Європи – SAFE». Це новий фінансовий інструмент, який надасть державам-членам до 150 млрд євро позик, підтриманих бюджетом ЄС. І це, своєю чергою, сприятиме покращенню оборонних можливостей країн – членів ЄС шляхом спільних закупівель [56].

Таким чином, проведений аналіз дає підстави зазначити, що переважна більшість країн світу спрямована на врахування зовнішніх загроз і воєнних конфліктів [57; 58] при формуванні державної політики у сфері національної безпеки як основи міжнародної [59; 60] та європейської безпекової політики.

ВИСНОВКИ

На даний час країни світу стикаються зі стратегічними викликами, що виникають через складну взаємодію між швидкозмінним глобальним балансом військових можливостей; інноваційними технологіями; конкуруючими доктринами, які створюють загострення геополітичної конкуренції та нові загрози суверенітету територій держав і стратегічній стабільності тощо.

З огляду на це, країни приділяють значну увагу розробленню стратегій національної безпеки та реалізації державної політики у сфері оборони. У результаті проведеного дослідження встановлено, що при стратегічному управлінні національною безпекою кожна країна має свої особливості та відмінності. Разом із тим усі досліджувані країни використовують однаковий стратегічний підхід до забезпечення національної безпеки, суть якого полягає у:

- ✦ «стиранні» межі між внутрішньою та зовнішньою політикою держави як проєкцію сили та впливу в глобальному вимірі;
- ✦ активізації діяльності альянсів і партнерств в усьому світі як найважливіших стратегічних активів і незамінних структур, які забезпечують міжнародний мир і стабільність (тобто, потужна Організація Північноатлантичного договору, альянси в Індо-Тихоокеанському регіоні та традиційні безпекові партнерства не лише стримують агресію, а й забезпечують основу взаємовигідної співпраці країн світу);
- ✦ визнанні Китаю найбільшим геополітичним викликом для переважної більшості країн, і тому важливо розуміти глобальний масштаб цього виклику;
- ✦ визнанні росії постійною загрозою міжнародній безпеці та порядку в Європі;
- ✦ збереженні та розширенні міжнародної співпраці, що передбачає співробітництво з усіма країнами, також і з числа геополітичних конкурентів, які готові до конструктивної співпраці; поглиблення взаємодії з державами-партнерами;
- ✦ збільшенні частки витрат на оборону в обсязі ВВП країн.

Як показує аналіз, метою стратегій національної безпеки країн світу є, з одного боку, надання керівництва для подальшого впровадження стратегічних настанов задля зміцнення обороноздатності, а з іншого боку, – підтримка зусиль національних інституцій щодо адаптації до внутрішніх і міжнародних подій з метою реагування на занепокоєння громадян та збереження безпекового ландшафту.

З точки зору імплементації цих стратегічних документів додатковою умовою до всіх інших цін-

ностей і принципів, що лягли в основу їх розроблення, є забезпечення узгодженої законодавчої та нормативно-правової бази, спрямованої на сприяння консолідації культури безпеки та модернізації інституцій, відповідальних за національну безпеку.

При цьому в довгостроковій перспективі необхідно адаптувати законодавчу та нормативно-правову базу у сфері безпеки та оборони, щоб забезпечити відповідальні національні інституції необхідними інструментами для швидкого реагування, адаптації та гнучкості задля управління ризиками. Будь-яка надійна архітектура безпеки також вимагає забезпечення необхідними людськими ресурсами, здатними діяти узгоджено, та ефективно протидіяти ризикам і загрозам національній безпеці, незалежно від їх характеру.

Оцінювання результативності та ефективності реалізації стратегій національної безпеки потрібно здійснювати щорічно або коли цього вимагає ситуація. Дану оцінку необхідно проводити на основі інформації, зібраної під час моніторингу, з метою розроблення Звіту про оцінку реалізації Стратегії національної безпеки країни, а також надання рекомендацій щодо подальших дій і вжитих заходів.

Перспективи подальших досліджень полягають у теоретичному обґрунтуванні основних положень Стратегії забезпечення національної безпеки України, а також у розробленні рекомендацій щодо вдосконалення державної політики забезпечення національної безпеки України в повоєнний період з урахуванням кращих закордонних практик. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Савченко-Галушко Т. Війна в Україні у фокусі безпекової політики Великої Британії. *Армія Inform: інформаційне агентство*. 15 березня 2023 р. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/03/15/vijnav-ukrayini-u-fokusi-bezpekovoji-polityky-velykoyi-brytaniyi/>
2. Joint White Paper for European Defence Readiness 2030. Brussels: European Commission, 2025. 23 p. URL: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/document/download/30b50d2c-49aa-4250-9ca6-27a0347cf009_en?filename=White%20Paper.pdf
3. Chapter of Paris for a New Europe. *Official website the Organization for Security and Co-operation in Europe*. November 19–21, 1990. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/6/39516.pdf>
4. Charter for European Security. The Istanbul Document 1999. *Official website of the Organization for Security and Co-operation in Europe*. November 18, 1999. URL: <https://www.osce.org/mc/17502>
5. Dawidczyk A., Swoboda P. Designing security policy objectives for the use of the national security stra-

- tegy. *Bezpieczeństwo Narodowe*. 2023. Vol. 42. Nr. 1. S. 33–61.
DOI: <https://doi.org/10.59800/bn/170909>
6. Kamariotou M., Kitsios F. Information Systems Strategy and Security Policy: A Conceptual Framework. *Electronics* (Switzerland). 2023. Vol. 12. Iss. 2. Art. 382.
DOI: <https://doi.org/10.3390/electronics12020382>
 7. Orłowski P. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2020. *Analiza KBN*. 2020. Nr. 10. S. 1–5. URL: <https://zbn.inp.uj.edu.pl/documents/92718966/141790394/Or%C5%82owski+P.+A62/03f6ef78-e6eb-4b75-8d6e-92554f5a3266>.
 8. Płaczek J. Propozycja nowej strategii bezpieczeństwa narodowego RP. *Przegląd Geopolityczny*. 2023. Nr. 44. S. 54–70.
 9. Smiljanić D. Razmatranje faktora koji utječu na relevantnost strategija nacionalne sigurnosti i obrane. *Croatian and Comparative Public Administration*. 2024. Vol. 24. Iss. 4. P. 635–656.
DOI: <https://doi.org/10.31297/hkju.24.4.3>
 10. Sobczak J. The New National Security Strategy of the Republic of Poland. *Cybersecurity in Poland* / Edited by K. Chałubińska-Jentkiewicz, F. Radoniewicz, T. Zieliński. Cham: Springer, 2022. P. 111–135.
DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-78551-2_8
 11. Касич А. О. Стратегування розвитку національної економіки як доктрина безпекової політики країни. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2020. № 3. С. 13–22.
DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4434920>
 12. Корнійчук Л. В. Еволюція безпекової політики Чеської Республіки під впливом російсько-української війни. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2024. Т. 16. № 1. С. 188–199.
DOI: <https://doi.org/10.15421/352435>
 13. Мосейко А. Г., Негодченко В. О. Досвід Сполучених Штатів Америки щодо публічного адміністрування в сфері національної безпеки. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 323–329.
DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-4-48>
 14. Резнікова О. О. Стратегічний аналіз безпекового середовища України. *Стратегічна панорама*. 2022. Спец. вип. С. 45–53.
DOI: <https://doi.org/10.53679/2616-9460.specialissue.2022.05>
 15. Тютюнник В. П., Горovenko B. K. Особливості засад політики національної безпеки та оборони Великої Британії, визначених у 2015–2023 рр., щодо України, Росії та її війни проти України. *Наука і оборона*. 2023. № 3. С. 11–17.
DOI: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2023-22-3-11-17>
 16. Шевчук Ю. В. Європейський досвід управління у сфері національної безпеки: кейс Польщі. *Публічне урядування*. 2023. № 4. С. 78–86.
DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-4\(37\)-10](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-4(37)-10)
 17. Strozzi A. Sicurezza nazionale: il modello unificato che l'Italia attende e la nuova proposta di legge. *Aspenia online*. January 8, 2025. URL: <https://aspenia-online.it/sicurezza-nazionale-il-modello-unificato-che-litalia-attende-e-la-nuova-proposta-di-legge/>
 18. National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015: A Secure and Prosperous United Kingdom. *HM Government*. November 2015. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a74c796ed915d502d6caefc/52309_Cm_9161_NSS_SD_Review_web_only.pdf
 19. Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy. *HM Government*. March 2021. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/60644e4bd3bf7f0c91eababd/Global_Britain_in_a_Competitive_Age_the_Integrated_Review_of_Security_Defence_Development_and_Foreign_Policy.pdf
 20. Integrated Review Refresh 2023: Responding to a more contested and volatile world. *HM Government*. March 2023. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/641d72f45155a2000c6ad5d5/11857435_NS_IR_Refresh_2023_Supply_All-Pages_Revision_7_WEB_PDF.pdf
 21. National Security Concept of Estonia. *Republic of Estonia Government*. 2023. URL: https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/eesti_julgeolekupoliitika_alused_eng_22.02.2023.pdf
 22. Estrategia de Seguridad Nacional 2017. Un Proyecto Compartido De Todos Y Para Todos. Madrid: Presidencia del Gobierno, 2017. 128 p. URL: https://www.lamoncloa.gob.es/serviciosdeprensa/notasprensa/presidenciadelgobierno/documents/2017-1824_estrategia_de_seguridad_nacional_esn_doble_pag.pdf
 23. Nacionālās drošības koncepcija 2023. *Saeima Latvijas*. 28 Septembri 2023. URL: https://titania.saeima.lv/LIVS14/saeimalivs_imp.nsf/0/23BC57B83960FFE1C2258A3800355E7A?OpenDocument
 24. Strategia securității naționale a Republicii Moldova. *Parlamentul Republicii Moldova*. 15 decembrie 2023. URL: https://presedinte.md/app/webroot/uploaded/Proiect%20SSN_2023.pdf
 25. Strategiei naționale de apărare a Republicii Moldova pentru anii 2024–2034. *Parlamentul Republicii Moldova*. 26 decembrie 2024. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=146655&lang=ro
 26. Wehrhaft. Resilient. Nachhaltig. Integrierte Sicherheit für Deutschland. *Nationale Sicherheitsstrategie. Die Bundesregierung*. 2023. URL: <https://www.bmvg.de/resource/blob/5636374/38287252c5442b786ac5d0036ebb237/nationale-sicherheitsstrategie-data.pdf>
 27. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa: Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, 2020. 38 s. URL: https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP_2020.pdf

28. Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020–2024 “Împreună, pentru o Românie sigură și prosperă într-o lume marcată de noi provocări”. Bucharest: Administrația Prezidențială a României, 2020. 43 p. URL: https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf.
29. National Security Strategy (October 2022). Washington: The White House, 2022. 48 p. URL: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>
30. 2022 National Defense Strategy of The United States of America. Including the 2022 Nuclear Posture Review and the 2022 Missile Defense Review. Pentagon: U.S. Department of Defense, 2022. 80 p. URL: <https://media.defense.gov/2022/Oct/27/2003103845/-1/-1/1/2022-NATIONAL-DEFENSE-STRATEGY-NPR-MDR.PDF>
31. Revue nationale stratégique 2022. Paris: Secrétariat général de la défense et de la sécurité nationale, 2022. 60 p. URL: <https://www.sgdsn.gouv.fr/files/files/Revue%20nationale%20strat%C3%A9gique%20-%20Fran%C3%A7ais.pdf>
32. Obrannou strategii České republiky schválila vláda. 4 října 2023. *Praha: Ministerstvo obrany České republiky – VHU*, 2023. 23 s. URL: https://www.mo.gov.cz/assets/dokumenty-a-legislativa/dokumenty/obrana_strategie_-_c_r_2023_final_3.pdf
33. National Security Strategy of Japan. *Minister for Foreign Affairs of Japan*. December 16, 2022. URL: <https://www.cas.go.jp/jp/siryou/221216anzenhoshou/nss-e.pdf>
34. National Defense Strategy. *Minister for Foreign Affairs of Japan*. December 16, 2022. URL: <https://www.mofa.go.jp/files/100590829.pdf>.
35. Defense Buildup Program. *Minister for Foreign Affairs of Japan*. December 16, 2022. URL: <https://www.mofa.go.jp/files/100590830.pdf>.
36. Meridor D., Eldadi R. Israel's National Security Doctrine: The Report of the Committee on the Formulation of the National Security Doctrine (Meridor Committee), Ten Years Later (Memorandum No. 187, February 2019). Tel Aviv: Institute for National Security Studies, 2019. 70 p. URL: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2019/02/Memo187_11.pdf
37. Войтовський К. Досвід Ізраїлю щодо формування стратегії національної безпеки: аналіз. записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 17 червня 2022. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/dosvid-izrayilyu-shchodo-formuvannya-stratehiyi-natsionalnoyi>
38. Eisenkot G., Siboni G. Guidelines for Israel's National Security Strategy. Policy Analysis. October. Washington, DC: The Washington Institute for Near East Policy, 2019. URL: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/guidelines-israels-national-security-strategy>
39. Лепіхов А. Нові підходи Великої Британії до забезпечення національної стійкості: аналіз. записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 20 лютого 2023. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/novipidkhody-velykoyi-brytaniyi-do-zabezpechennya-natsionalnoyi>
40. The UK Government Resilience Framework. *HM Government*. December 2022. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/63cff056e90e071ba7b41d54/UKG_Resilience_Framework_FINAL_v2.pdf
41. Паливода В. О. Затвердження нової редакції Стратегії національної безпеки Республіки Польща. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 15 травня 2020. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosini/zatverdzhennya-novoi-redakcii-strategii-nacionalnoi-bezpeki>
42. У Польщі триває робота над новою Стратегією національної безпеки. *Portal Polskiego Radia SA*. 5 липня 2024. URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7856/Artykul/3399466>
43. Орлик В. Основні положення стратегії національної безпеки Німеччини: аналіз. записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 23 червня 2023. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-06/osnovni-polozhennya-strategii-natsionalnoi-bezpeky-frn.pdf>
44. Wright H. Estonia's defense budget to reach 3.2 percent of GDP in 2024. *ERR News*. September 26, 2023. URL: <https://news.err.ee/1609113089/estonia-s-defense-budget-to-reach-3-2-percent-of-gdp-in-2024>
45. Карауц О. Забезпечення національної безпеки і оборони Естонії в умовах російсько-української війни: аналіз. записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 26 січня 2024. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zabezpechennya-natsionalnoyi-bezpeky-i-oborony-estoniyi-v>
46. Martinon T. Estonia approves \$3.2B defense spending spike, locks in 5.4 percent GDP target. *Breaking Defense*. April 25, 2025. URL: <https://breakingdefense.com/2025/04/estonia-approves-3-2b-defense-spending-spike-locks-in-5-4-percent-gdp-target/>
47. Saeima approves updated National Security concept for Latvia. *Latvian Public Media*. September 28, 2023. URL: <https://eng.lsm.lv/article/society/defense/28.09.2023-saeima-approves-updated-national-security-concept-for-latvia.a525735/>
48. Estrategia de Seguridad Nacional 2013. Un Proyecto Compartido. Madrid: Presidencia del Gobierno, 2013. 68 p. URL: https://www.lamoncloa.gob.es/documentos/seguridad_1406connavegacionfinalacesiblebpdf.pdf
49. Хмель А. О. Сучасні виклики та загрози для Іспанії та Європейського Союзу у Стратегіях національної безпеки Іспанії (2013 та 2017 рр.). *Регіональні*

- сміди. 2021. № 2. С. 156–164.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2021.24.22>
50. Estrategia Nacional de Protección Civil 2024. *Boletín Oficial del Estrado*. 2024. Núm. 304. P. 173936–173957. URL: <https://www.boe.es/eli/es/o/2024/12/16/pjc1430>
 51. Fylypenko A. Resilience in Strategic Documents and Practice of Romania. UA: *Ukraine Analytica*. 2021. Iss. 3. P. 36–41. URL: <https://ukraine-analytica.org/wp-content/uploads/Fylypenko2.pdf>
 52. Давимук О. Актуальні тенденції зовнішньої політики національної безпеки Румунії: аналіт. записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 20 березня 2024. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/aktualni-tendentsiyi-zovnishnoyi-polityky-i-natsionalnoyi>
 53. Орлик В. «Біла книга з питань європейської оборони – Готовність 2030»: план розбудови європейського оборонного потенціалу: аналіт. записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 24 березня 2025. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/bilaknyha-z-pytan-yevropeyskoyi-oborony-hotovnist-2030-plan>
 54. Permanent Structured Cooperation (PESCO). Deepen defence cooperation between EU Member States. *PESCO Secretariat*. 2017. URL: <https://www.pesco.europa.eu/>
 55. Clapp S., Höflmayer M., Lazarou E., Pari M. ReArm Europe Plan/Readiness 2030. *European Parliamentary Research Service*. April 2025. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769566/EPRS_BRI\(2025\)769566_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769566/EPRS_BRI(2025)769566_EN.pdf)
 56. Questions and answers on ReArm Europe Plan/Readiness 2030. *European Commission*. March 19, 2025. URL: https://ec.europa.eu/commission/press-corner/detail/en/qanda_25_790
 57. Хаустова В. Є., Решетняк О. І., Проноза П. В. Сучасні війни та воєнні конфлікти: сутність, класифікація, особливості та вплив на економіку. *Бізнес Інформ*. 2022. № 11. С. 6–21.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-11-6-21>
 58. Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В. Ризики та загрози національній безпеці: сутність і класифікація. *Бізнес Інформ*. 2024. № 10. С. 6–22.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-10-6-22>
 59. Bezpartochnyi M., Khaustova V., Trushkina N. Mechanism for ensuring international security in new geostrategic realities. *Prospects for sustainable development and ensuring the security of economic systems in the new geostrategic realities : scientific monograph*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2023. P. 222–246.
DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10436679>
 60. Khaustova V., Ilyash O. Military and economic potential of the countries of the world: assessment and analysis of the impact on international security. In book: *International Economic Policy for the Poly-*

crisis. Ed. by Konrad Raczkowski, Piotr Komorowski. Routledge, 2024.
DOI: 10.4324/9781003487913-9

REFERENCES

- “2022 National Defense Strategy of The United States of America. Including the 2022 Nuclear Posture Review and the 2022 Missile Defense Review”. Pentagon: U.S. Department of Defense, 2022. <https://media.defense.gov/2022/Oct/27/2003103845/-1/-1/1/2022-NATIONAL-DEFENSE-STRATEGY-NPR-MDR.PDF>
- Bezpartochnyi, M., Khaustova, V., and Trushkina, N. “Mechanism for ensuring international security in new geostrategic realities”. In *Prospects for sustainable development and ensuring the security of economic systems in the new geostrategic realities*, 222–246. Kosice: Vysoka skola bezpecnostneho manažerstva v Kosiciach, 2023.
DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10436679>
- “Chapter of Paris for a New Europe”. *Official website the Organization for Security and Co-operation in Europe*. November 19–21, 1990. <https://www.osce.org/files/f/documents/0/6/39516.pdf>
- “Charter for European Security. The Istanbul Document 1999”. *Official website of the Organization for Security and Co-operation in Europe*. November 18, 1999. <https://www.osce.org/mc/17502>
- Clapp, S. et al. “ReArm Europe Plan/Readiness 2030”. *European Parliamentary Research Service*. April 2025. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769566/EPRS_BRI\(2025\)769566_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769566/EPRS_BRI(2025)769566_EN.pdf)
- “Defense Buildup Program”. *Minister for Foreign Affairs of Japan*. December 16, 2022. <https://www.mofa.go.jp/files/100590830.pdf>
- Davymuka, O. “Aktualni tendentsii zovnishnoyi polityky natsionalnoi bezpeky Rumunii: analit. zapyska” [Current Trends in Romania's Foreign and National Security Policy: analytical note]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. March 20, 2024. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/aktualni-tendentsiyi-zovnishnoyi-polityky-i-natsionalnoyi>
- Dawidczyk, A., and Swoboda, P. “Designing security policy objectives for the use of the national security strategy”. *Bezpieczenstwo Narodowe*, vol. 42, no. 1 (2023): 33–61.
DOI: <https://doi.org/10.59800/bn/170909>
- “Estrategia de Seguridad Nacional 2013. Un Proyecto Compartido”. Madrid: Presidencia del Gobierno, 2013. https://www.lamoncloa.gob.es/documents/seguridad_1406connavegacionfinalaccesiblebpdf.pdf
- “Estrategia de Seguridad Nacional 2017. Un Proyecto Compartido De Todos Y Para Todos”. Madrid: Presidencia del Gobierno, 2017. https://www.lamoncloa.gob.es/serviciosdeprensa/notasprensa/presidencia/gobierno/documents/2017-1824_estrategia_de_seguridad_nacional_esn_doble_pag.pdf
- “Estrategia Nacional de Protección Civil 2024”. *Boletín Oficial del Estrado*. 2024. <https://www.boe.es/eli/es/o/2024/12/16/pjc1430>

- Eisenkot, G., and Siboni, G. "Guidelines for Israel's National Security Strategy. Policy Analysis. October". Washington, DC: The Washington Institute for Near East Policy, 2019. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/guidelines-israels-national-security-strategy>
- Fylypenko, A. "Resilience in Strategic Documents and Practice of Romania". *UA: Ukraine Analytica*. 2021. <https://ukraine-analytica.org/wp-content/uploads/Fylypenko2.pdf>
- "Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy". *HM Government*. March 2021. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/60644e4bd3bf7f0c91eababd/Global_Britain_in_a_Competitive_Age_the_Integrated_Review_of_Security_Defence_Development_and_Foreign_Policy.pdf
- "Integrated Review Refresh 2023: Responding to a more contested and volatile world". *HM Government*. March 2023. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/641d72f45155a2000c6ad5d5/11857435_NS_IR_Refresh_2023_Supply_All_Pages_Revision_7_WEB_PDF.pdf
- "Joint White Paper for European Defence Readiness 2030". Brussels: European Commission, 2025. https://defence-industry-space.ec.europa.eu/document/download/30b50d2c-49aa-4250-9ca6-27a0347cf009_en?filename=White%20Paper.pdf
- Kamariotou, M., and Kitsios, F. "Information Systems Strategy and Security Policy: A Conceptual Framework". *Electronics (Switzerland)*, art. 382, vol. 12, no. 2 (2023). DOI: <https://doi.org/10.3390/electronics12020382>
- Karakuts, O. "Zabezpechennia natsionalnoi bezpeky i oborony Estonii v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny: analit. zapyska" [Ensuring the National Security and Defense of Estonia in the Conditions of the Russian-Ukrainian War: analytical note]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. January 26, 2024. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zabezpechennya-natsionalnoyi-bezpeky-i-oborony-estoniyi-v>
- Kasych, A. O. "Stratehuvannia rozvytku natsionalnoi ekonomiky yak doktryna bezpekovo polityky krainy" [Strategizing the Development of the National Economy as a Doctrine of the Country's Security Policy]. *Ekonomichnyi zhurnal Odeskoho politekhnichnoho universytetu*, no. 3 (2020): 13-22. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4434920>
- Khaustova, V. Ye., and Trushkina, N. V. "Ryzyky ta zahrozy natsionalnoi bezpetsi: sutnist i klasyfikatsiia" [Risks and Threats to National Security: Essence and Classification]. *Biznes Inform*, no. 10 (2024): 6-22. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-10-6-22>
- Khaustova, V. Ye., Reshetniak, O. I., and Pronoza, P. V. "Suchasni viiny ta voienni konflikty: sutnist, klasyfikatsiia, osoblyvosti ta vplyv na ekonomiku" [Modern Wars and Military Conflicts: The Essence, Classification, Features, and Impact on the Economy]. *Biznes Inform*, no. 11 (2022): 6-21. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-11-6-21>
- Khaustova, V., and Ilyash, O. "Military and economic potential of the countries of the world: assessment and analysis of the impact on international security". In *International Economic Policy for the Polycrisis*. Routledge, 2024. DOI: 10.4324/9781003487913-9
- Khmel, A. O. "Suchasni vyklyky ta zahrozy dlia Ispanii ta Yevropeiskoho Soiuzu u Stratehiakh natsionalnoi bezpeky Ispanii (2013 ta 2017 rr.)" [Current Challenges and Threats for Spain and the EU in Spain's National Security Strategies (2013 and 2017)]. *Rehionalni studii*, no. 2 (2021): 156-164. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2021.24.22>
- Korniichuk, L. V. "Evoliutsiia bezpekovo polityky Cheskoj Respubliky pid vplyvom rosiisko-ukrainskoi viiny" [The Evolution of Czechia's Security Policy under the Influence of the Russia-Ukraine War]. *Filosofia ta politolohiia v konteksti suchasnoi kultury*, vol. 16, no. 1 (2024): 188-199. DOI: <https://doi.org/10.15421/352435>
- Lepikhov, A. "Novi pidkhody Velykoi Brytanii do zabezpechennia natsionalnoi stiikosti: analit. zapyska" [The UK's New Approaches to Ensuring National Resilience: analytical note]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. February 20, 2023. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/novi-pidkhody-velykoyi-brytaniyi-do-zabezpechennya-natsionalnoyi>
- Martinon, T. "Estonia approves \$3.2B defense spending spike, locks in 5.4 percent GDP target". *Breaking Defense*. April 25, 2025. <https://breakingdefense.com/2025/04/estonia-approves-3-2b-defense-spending-spike-locks-in-5-4-percent-gdp-target/>
- Meridor, D., and Eldadi, R. "Israel's National Security Doctrine: The Report of the Committee on the Formulation of the National Security Doctrine (Meridor Committee), Ten Years Later (Memorandum No. 187, February 2019)". *Tel Aviv: Institute for National Security Studies*, 2019. https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2019/02/Memo187_11.pdf
- Moseiko, A. H., and Nehodchenko, V. O. "Dosvid Spoluchenykh Shtativ Ameryky shchodo publichnoho administruvannia v sferi natsionalnoi bezpeky" [The Experience of the United States of America in Public Administration in the Field of National Security]. *Pravo i suspilstvo*, no. 4 (2019): 323-329. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-4-48>
- "Nacionalas drosibas koncepcija 2023". *Saeima Latvijas*. 28 Septembri 2023. https://titania.saeima.lv/LIVS14/saeimalivs_Imp.nsf/0/23BC57B83960FFE1C2258A3800355E7A?OpenDocument
- "National Defense Strategy". *Minister for Foreign Affairs of Japan*. December 16, 2022. <https://www.mofa.go.jp/files/100590829.pdf>
- "National Security Concept of Estonia". *Republic of Estonia Government*. 2023. https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/eesti_julgeolekupoliitika_alused_eng_22.02.2023.pdf

- "National Security Strategy (October 2022)". Washington: The White House, 2022. <https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>
- "National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015: A Secure and Prosperous United Kingdom". *HM Government*. November 2015. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a74c796ed915d502d6caefc/52309_Cm_9161_NSS_SD_Review_web_only.pdf
- "National Security Strategy of Japan". *Minister for Foreign Affairs of Japan*. December 16, 2022. <https://www.cas.go.jp/jp/siryou/221216anzenhoshou/nss-e.pdf>
- "Obrannou strategii Ceske republiky schvalila vlada. 4 rijna 2023". Praha: Ministerstvo obrany Ceske republiky – VHU, 2023. https://www.mo.gov.cz/assets/dokumenty-a-legislativa/dokumenty/obrana_strategie_c_r_2023_final_3.pdf
- Orlowski, P. "Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2020". *Analiza KBN*. 2020. <https://zbn.inp.uj.edu.pl/documents/92718966/141790394/Or%C5%82owski+P.+A62/03f6ef78-e6eb-4b75-8d6e-92554f5a3266>
- Orlyk, V. "«Bila knyha z pytan yevropeiskoi oborony - Hotovnist 2030»: plan rozbudovy yevropeiskoho oboronnogo potentsialu: analit. zapyska" ["White Paper on European Defence – Readiness 2030": A Plan for Building European Defence Capabilities: analytical note]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. March 24, 2025. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/bila-knyha-z-pytan-yevropeyskoyi-oborony-hotovnist-2030-plan>
- Orlyk, V. "Osnovni polozhennia strategii natsionalnoi bezpeky Nimechchyny: analit. zapyska" [Main Provisions of Germany's National Security Strategy: analytical note]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. June 23, 2023. <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-06/osnovni-polozhennya-strategii-natsionalnoi-bezpeky-frn.pdf>
- "Permanent Structured Cooperation (PESCO). Deepen defence cooperation between EU Member States". *PESCO Secretariat*. 2017. <https://www.pesco.europa.eu/>
- Palyvoda, V. O. "Zatverdzhennia novoi redaktsii Stratehii natsionalnoi bezpeky Respubliki Polshcha" [Approval of the New Edition of the National Security Strategy of the Republic of Poland]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. May 15, 2020. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosini/zatverdzhennya-novoi-redakcii-strategii-natsionalnoi-bezpeki>
- Placzek, J. "Propozycja nowej strategii bezpieczenstwa narodowego RP". *Przegląd Geopolityczny*, no. 44 (2023): 54-70.
- "Questions and answers on ReArm Europe Plan/Readiness 2030". *European Commission*. March 19, 2025. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_25_790
- "Revue nationale strategique 2022". Paris: Secretariat general de la defense et de la securite nationale, 2022. <https://www.sgdsn.gouv.fr/files/files/Revue%20nationale%20strat%C3%A9gique%20-%20Fran%C3%A7ais.pdf>
- Reznikova, O. O. "Stratehichnyi analiz bezpekovooho seredovyscha Ukrainy" [Strategic Analysis of Ukraine's Security Environment]. *Stratehichna panorama*. Special issue (2022): 45-53. DOI: <https://doi.org/10.53679/2616-9460.specialissue.2022.05>
- "Saeima approves updated National Security concept for Latvia". *Latvian Public Media*. September 28, 2023. <https://eng.lsm.lv/article/society/defense/28.09.2023-saeima-approves-updated-national-security-concept-for-latvia.a525735/>
- "Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej". Warszawa: Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, 2020. https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP_2020.pdf
- "Strategia Nationala de Aparare a Tarii pentru perioada 2020-2024 "Impreuna, pentru o Romania sigura si prospera intr-o lume marcata de noi provocari"". Bucharest: Administratia Prezidentiala a Romaniei, 2020. https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf
- "Strategia securitatii nationale a Republicii Moldova". *Parlamentul Republicii Moldova*. 15 decembrie 2023. https://presedinte.md/app/webroot/uploaded/Proiect%20SSN_2023.pdf
- "Strategiei nationale de aparare a Republicii Moldova pentru anii 2024-2034". *Parlamentul Republicii Moldova*. 26 decembrie 2024. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=146655&lang=ro
- Savchenko-Halushko, T. "Viina v Ukraini u fokusi bezpekovoii polityky Velykoi Brytanii" [The War in Ukraine Is the Focus of Great Britain's Security Policy]. *Armia Inform: informatsiine ahentstvo*. March 15, 2023. <https://armyinform.com.ua/2023/03/15/vijna-v-ukrayini-u-fokusi-bezpekovoii-polityky-velykoyi-brytanii/>
- Shevchuk, Yu. V. "Yevropeiskyi dosvid upravlinnia u sferi natsionalnoi bezpeky: keis Polshchi" [European Experience of Management in the Sphere of National Security: The Case of Poland]. *Publichne uradiuvannia*, no. 4 (2023): 78-86. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-4\(37\)-10](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-4(37)-10)
- Smiljanic, D. "Razmatranje faktora koji utjecu na relevantnost strategija nacionalne sigurnosti i obrane". *Croatian and Comparative Public Administration*, vol. 24, no. 4 (2024): 635-656. DOI: <https://doi.org/10.31297/hkju.24.4.3>
- Sobczak, J. "The New National Security Strategy of the Republic of Poland". In *Cybersecurity in Poland*, 111-135. Cham: Springer, 2022. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-78551-2_8
- Strozzi, A. "Sicurezza nazionale: il modello unificato che l'Italia attende e la nuova proposta di legge". *Aspe-*

nia online. January 8, 2025. <https://aspeniaonline.it/sicurezza-nazionale-il-modello-unificato-che-litalia-attende-e-la-nuova-proposta-di-legge/>

"The UK Government Resilience Framework". *HM Government*. December 2022. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/63cff056e90e071ba7b41d54/UKG_Resilience_Framework_FINAL_v2.pdf

Tiutiunnyi, V. P., and Horovenko, V. K. "Osoblyvosti zasad polityky natsionalnoi bezpeky ta oborony Velykoi Brytanii, vyznachenikh u 2015-2023 rr., shchodo Ukrainy, Rosii ta yii viiny proty Ukrainy" [Features of the Principles of the National Security and Defense Policy of the United Kingdom, Defined in 2015-2023, Regarding Ukraine, Russia and Its War Against Ukraine]. *Nauka i oborona*, no. 3 (2023): 11-17. DOI: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2023-22-3-11-17>

"U Polshchi tryvaie robota nad novoiu Stratehiieiu natsionalnoi bezpeky" [Work Continues on a New Na-

tional Security Strategy in Poland]. *Portal Polskiego Radia SA*. July 5, 2024. <https://www.polskieradio.pl/398/7856/Artykul/3399466>

Voitovskyi, K. "Dosvid Izrailiu shchodo formuvannia stratehii natsionalnoi bezpeky: analit. zapyska" [Israel's Experience in Forming a National Security Strategy: analytical note]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. June 17, 2022. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/dosvid-izrayilyu-shchodo-formuvannya-stratehiyi-natsionalnoyi>

"Wehrhaft. Resilient. Nachhaltig. Integrierte Sicherheit fur Deutschland". *Nationale Sicherheitsstrategie. Die Bundesregierung*. 2023. <https://www.bmvg.de/resource/blob/5636374/38287252c5442b786ac5d0036ebb237/nationale-sicherheitsstrategie-data.pdf>

Wright, H. "Estonia's defense budget to reach 3.2 percent of GDP in 2024". *ERR News*. September 26, 2023. <https://news.err.ee/1609113089/estonia-s-defense-budget-to-reach-3-2-percent-of-gdp-in-2024>

УДК 339.9:338.46
JEL: E32; F14; L81
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-5-126-134>

СУЧАСНІ ТРЕНДИ ТА ПРОГНОСТИЧНІ СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ПОСЛУГ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

©2025 ПЕТРИК В. Л.

УДК 339.9:338.46
JEL: E32; F14; L81

Петрик В. Л. Сучасні тренди та прогностичні сценарії розвитку світового ринку послуг в умовах глобальної нестабільності

У статті досліджено сучасні тренди та прогностичні сценарії розвитку світового ринку послуг в умовах глобальної нестабільності, спричиненої пандемією COVID-19, геополітичними конфліктами, інфляційними коливаннями та трансформаціями тарифної політики. Визначено основні фактори, що формують динаміку попиту та пропозиції у сфері послуг, зокрема активізацію високотехнологічних сегментів, посилення ролі інформаційних, фінансових і професійних послуг, а також регіональну асиметрію в експортно-імпортній активності. Азія, Європа та Північна Америка демонструють найвищі темпи зростання експорту послуг, тоді як країни Африки та Близького Сходу стикаються з викликами, зокрема в транспортному секторі. Ринок послуг залишається найбільш вразливим до зовнішніх факторів, зокрема у сферах, що потребують фізичної мобільності (туризм, транспорт), а також є складним для статистичного обліку через специфіку каналів надання послуг. Особливу увагу приділено аналізу статистичних даних за 2023–2024 рр., протягом яких послуги поступово стали ключовим драйвером світової торгівлі, досягнувши у 2024 р. рекордної частки 26,4% від її загального обсягу, що демонструє стабільне зростання навіть на тлі зниження ділової активності в інших секторах. Окреслено можливі сценарії подальшого розвитку світового ринку послуг у 2025–2026 рр. з урахуванням геоелектронічних ризиків, інфляційних процесів та зміни споживчих пріоритетів. Оптимістичний сценарій передбачає подальше зростання обсягів торгівлі, позитивний внесок у зростання експорту послуг всіма регіонами. Водночас існує ризик реалізації песимістичних сценаріїв за умов ескалації конфліктів, нових протекціоністських заходів та фінансової волатильності. Зроблено висновки щодо необхідності адаптації національних стратегій до нових викликів та перспектив інтеграції у світовий ринок послуг.

Ключові слова: світовий ринок послуг, торгівля послугами, експорт послуг, імпорт послуг, структура світового ринку послуг, прогнозування.

Рис.: 4. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 12.

Петрик Валерія Леонідівна – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та публічного управління, Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (вул. Вадима Манька, 17, Харків, 61070, Україна)

E-mail: v.petryk@khai.edu

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8376-7148>

UDC 339.9:338.46
JEL: E32; F14; L81

Petryk V. L. The Current Trends and Predictive Scenarios for the Development of the Global Service Market under Conditions of Global Instability
The article explores the current trends and predictive scenarios for the development of the global service market during the global instability caused by the COVID-19 pandemic, geopolitical conflicts, inflation fluctuations, and transformations in tariff policies. The article identifies the main factors shaping the dynamics of demand and supply in the services sector, including the activation of high-tech segments, the increasing role of informational, financial, and profes-